

Az idős Apponyi Albert

Apponyi Albert gróf (1846–1933) a dualizmus korának meghatározó konzervatív politikus volt. Széles körű kül- és belpolitikai tevékenysége, politikusi- és retorikai képessége, erkölcsi feddhetetlensége emelte ki kortársai közül. Mint ismert, az első világháborút követően a kormány 1919 decemberében a nemzetközi tapasztalatokkal és tekintéllyel bíró Apponyit bízta meg a párizsi magyar békedelegáció vezetésével. Jóllehet a testület vezetőjeként végzett tevékenységét – a már korábban eldöntött békefeltételeknek köszönhetően – kudarc övezte, hazai megítélésére ez nem hatott negatívan, sőt, a nemzet többsége (különösen 1920. január 16-i „legendás” szónoklata miatt) a trianoni hős védelmezőt látta benne.¹ Életének utolsó szakaszában mindezt tetézte az agg gróf pártokon felül álló (ámbár stabil legitimista) magatartása, szociális elkötelezettsége. Így lehetett, hogy az egyébként már kézzelfogható eredményeket felmutatni nem tudó Apponyit a közélet minden oldaláról osztatlan megbecsülés övezte.

Ahhoz, hogy Apponyit képesek legyünk elhelyezni saját korában és megérteni cselekedeteit, érdemes megvizsgálni, hogy milyen ember is volt.

Öregemberként Apponyi továbbra is azok közé az arisztokraták közé tartozott, akik aktív politikai-közéleti szerepet vállaltak. Vagyona – hasonlóan a többi birtokaitól elszakítottakhoz – jelentős mértékben lecsökkent, de Apponyi rugalmasan viszonyult az újfajta életkörülményekhez. 1921 tavaszáig meg kellett válnia a család ősi eberhardi birtokától, rajta a kastélytól.² Ezt követően a sokkal kisebb, polgári igényeket kielégítő budai várbeli Werbőczy (ma: Tánácsics Mihály) utca 17. szám alatt vásárolt házában lakott családjával.³ Igaz, a vidéki életéről, úgy tűnik, nem tudott végleg soha lemondani. 1923-ban a Veszprém megyei Iszákán vásárolt egy szerény ezer holdas birtokot kúriával, ám ezt anyagi okok miatt rövidesen kénytelen volt eladni.⁴ Később Gyöngyösapátiban töltötte idejét, főként nyáron.

Privát életére vonatkozóan legrészletesebben utolsó birtokigazgatója, Deme Gyula tudósít.⁵ Tőle megtudhatjuk, hogy Apponyi rendkívül vallásos ember volt. Eberhardon minden vasárnap misére ment családjával, maga naponta 6 óra körül minden reggel fél órát imádkozott, hetenként háromszor pedig sosem hiányzott a kegyuraságához, lakóköréhez tartozó plébániának tartott miséről.⁶ (Budai házából, melyet „a Ház”-nak nevezett, minden nap kora reggel 6 órára misére járt a Mátyás templomba.)⁷ Ugyanakkor alkalmazottaitól, cselédeitől mindezt nem követelte meg, hanem személyes, belső ügynek tartotta. Ebből arra következtethetünk, hogy – miként emlékirataiban is említi – vallásosságát belsőleg mélyen megélte.

Apponyi idős korában is megmaradt precíz, pontos és mértéktartó személyiségnek, évtizedek óta berögződött szokásain nemigen változtatott. Reggel 5 órakor kelt fel függetlenül attól, hogy éppen hol volt. Eberhardon a mise és rövid séta után reggel nyolckor reggelizett családjával, mely egy csésze kávéból, vajaskenyérből és egy kis kanál gyümölcszsből állt. „A reggeli

¹ Ablonczy Balázs: Trianon-legendák. In *Mítoszok, legendák, tévhitek a XX. századi magyar történelemlről*. Szerk. Romsics Ignác. Bp. 2002. Osiris. 134–140. old.

² A kastélyról ld. *Pethő Sándor*: Gróf Apponyi Albert. Bp. 1926. Eligius. 5. kép.

³ Felesége Mensdorff-Pouilly Klotild grófné (1867–1942); Három gyermeke: Apponyi György (1898–1970), Apponyi Mária (1899–1967), Apponyi Júlia (1903–1986). *Jónás Károly–Villám Judit*: A magyar országgyűlés elnökei 1848–2002. Almanach. Bp. 2002. Argumentum. A házról és annak Pestre néző teraszáról (a gróf kedvenc tartózkodási helyéről) ld. *Magyar Világhíradó*. 1933. február. 469. sz. Ma emléktábla található az „Apponyi-palota” falán.

⁴ *Deme Gyula*: Aquarellek Gróf Apponyi Alberttről és az ő Eberhardjáról. Dombóvár. 1933. 159–166. old.

⁵ Uo.

⁶ Uo. 21–22. old.

⁷ *Újság*. 1933. február 8.

után íróasztalánál ült és dolgozott. Főként kiterjedt nemzetközi politikai levelek megválaszolása vették igénybe. Titkára nem volt, s így mindent kézírással maga írt. Írógépe csak az uradalmi irodában volt, de ezt sohasem vette igénybe. Írását néha félbeszakította, s jól rendezett könyvtárából egy-egy kötetet vett ki s olvasott. Ilyenkor edesatyjának egy kedvenc zsölyvéjében ült, amely a dolgozószobájának sarkában, atyjától őrzött pipatóriuma mellett állott. Tizenegy óra tájban kiment a parkba, vagy felváltva mindig más irányba az eberhardi gazdaságba sétálni. A leghűvösebb időt kivéve mindig kalap s kesztyű nélkül, ujjnyi vastag sétapalcájával jobbában, járkált. A munkásainak köszönését kedvesen, hangos »Jó napot kívánok!« köszöntéssel viszonzta. (...) Az ebéd fél egykor kezdődött s három tál ételből és gyümölcsből állt. Az ebédnél az asztalon egy hétdecis hosszúnyakú üveg bor is állott, amelyből a kegyelmes úr rendszeren egy deciliternyi mennyiséget ivott meg. A grófné, antialkoholista lévén, bort nem ivott. Ebéd után bevonultak a nagy szalonba, ahol a grófné feketekávéot osztott, s leg-többször cigarettára is gyújtott, míg Apponyi Albert egész életében »nemdohányos« volt. A szieszta ezen órája kedélyes, fesztelen olvasás és beszélgetéssel telt el, miközben a családfő nagy támlásszékekében hátradölvé, szokása szerint 20 percre el szokott szenderedni. Ezen az étrenden csak vendégjárás, rossz időjárás, vagy útikészülődés tettek változást” – tudósít Deme.⁸ „Ebédhez nem öltözött át sem ő, sem a család, vagy a vendégsereg egy tagja sem. Kézmosás után asztalhoz ült mindenki a napközi öltözékében. De vacsorához mindenki estélyi toalettet öltött, akár volt vendég, akár nem volt. Vacsora végeztével télen a szalonban, nyhe időszakban a nagy balkonon elhelyezkedve kedélyes beszélgetéssel töltötte a társaság az időt. A társalgási nyelv a magyar volt, de gyakran fordult franciára a diskurzus, amely nyelvben a család minden tagja tökéletes volt. Tíz órakor mindenki a hálószobájába vonult vissza.”⁹ Étkezésben az egyszerű, magyaros ételeket kedvelte.¹⁰

Szeretett gyalogosan közlekedni, ebben feltétlenül meghaladta arisztokrata társai és kortársai szokásait. A magas, vékony gróf jó kondíciónak örvendett. Így lehetett, hogy a fővárosban télen-nyáron, időjárástól függetlenül a Várból gyalog tette meg az utat – a hegyről lesétálva, a Lánchídon keresztül a rakparton át – a parlamentig vagy máshova. E szokásáról csak utolsó éveiben tett le, ekkortól buszon, villamoson közlekedett. Népszerűségét növelte, hogy (szemben más felső osztálybeliekkel, kivált főnemesekkel) igen közvetlenül és természetesen viselkedett az átlagemberekkel. Ezt támasztja alá egy napilapban megjelent olvasói levél is: „Körülbelül öt-hat éve egy hideg, szeles napon feleségemmel a dunaparti villamoson utaztam. A zsúfolt kocsi ajtaja melletti sarokban ültem s ölemben egy nagyobb csomagot tartottam. A parlament előtti megállóhelyen felszállt a kocsira Apponyi Albert gróf s minthogy a kocsi zsúfolásig megtelt, az ajtóban állt meg. Rögtön felismerem a nagy politikust s természetesen azonnal felállottam és felajánlottam helyemet. Apponyi kedvesen mosolygott és vonakodott a felajánlott helyet elfogadni, ismételt kérésemre azonban mégis leült és így szólt: Elfogadom a helyet, de csak azzal a feltétellel, ha a csomagot is átadja, hogy az ölemben tarthassam...”¹¹ Szerette ügyeit maga intézni, elvegyülni a tömegben, hogy ne feszélyezzék az emberek vele szemben magukat.¹²

Öltözködésében nem volt hivalkodó. A fennmaradt fotók, újságok és filmek tanúsága szerint a sötét, egyszerű szabású szakettet kedvelte, hozzá sétapalcát. Hűvös, esős időben viselt kalapot, cilindert is. Ünnepeken ehhez kitüntetéseit is feltette.¹³ Nincs nyoma annak, hogy elegáns, ám módfelett egysíkú öltözetétől eltért volna pesti vagy vidéki tartózkodásakor családi körben, annál is kevésbé, hiszen a kettő sokszor egybefonódott.

Szabadidejében szívesen olvasott és zenét hallgatott. Utóbbi tartotta maga is fő szenvedélyének. Rajongott Richard Wagnerért és Liszt Ferencért (akik egykori barátai voltak), továbbá közel állt hozzá Beethoven muzsikája is.¹⁴ Állítólag maga is játszott zongorán, harmóniu-

⁸ Deme im. 21–23. old.

⁹ Uo. 28. old.

¹⁰ Újság. 1933. február 8.

¹¹ Újság. 1933. február 11.

¹² Újság. 1933. február 8.

¹³ Ld. pl. *Magyar Híradó*. 1926. 105. sz.; *Magyar Híradó*. 1927. 164. sz.; *Pesti Napló*. 1933. február 8. (képek).

¹⁴ *Apponyi Albert: Élmények és emlékek*. Bp. é.n. [1934.] Athenaeum. 59–91. old.; *Hubay Jenő: Apponyi és a zeneművészet*. In *Apponyi emlékkönyv*. Adalékok Apponyi Albert gróf közéleti működésének méltatásához születésének 80-ik évfordulója alkalmából. Bp. 1926. Magyar Külügyi Társaság. 126–130. old.

mon.¹⁵ Ezenkívül gyakran foglalatostkodott levélírással, lakásaiban rendszeresen fogadott vendégeket, újságírókat. Vidéki birtokain telente vadászott, a vadászatot azonban nem kedvelte, inkább afféle "kötelező" úri passzióknak tartotta (a kutyákat ellenben szerette, maga is többet tartott).¹⁶ Testgyakorlásképpen szívesen teniszezett.¹⁷ Kedves elfoglaltságai között szerepelt vidéki birtokán, ha a kerti tavacszában élő halait kenyérmorzsákkal etethette.¹⁸ Apponyi öregkorában pihenésképpen nyarait rendszeresen üdüléssel töltötte Karlsbadban feleségével és lányaival, nyilván a fürdőkúra miatt. Fiatalabb korában pedig Tirolban, hegyi falvakban rendszeresen járt gyalogos túrákon családjával.¹⁹ Magyarországon Gyöngyös-apátiban tartózkodott szívesen, elzárkózva a világ zajától.

Családjához bensőséges kapcsolat fűzte, noha nem becézték egymást, még a szülők, Albert és Klotild sem.²⁰ Csak a lányok, Mária és Júlia hívták apjukat egymás között *Nyuszinak*. Ismerősei, bizalmasabb barátai, akik közé ekkor már nem sokan tartoztak, hiszen nem kötött barátságot (de pl. ide számítható Andrásy Gyula), „az öreg úr”-nak nevezték őt egymás között. „Sosem hangzott el a kastélyban izgatott, hangos szó, gúny, megszólás, lekicsinylés, gyanakvás, más vallásának még csak érintése is, mindezek ismeretlen fogalmak voltak (...) Élve (...): mindent úgy kell fogadni, amint van.”²¹ Ha mindezt kritikával is kell fogadnunk, valószínűk tűnik, hogy nyugodt és boldog családi életet élt, ami idős korában megkönnyítette számára a politikában való elmélyedést.

Számos alkalommal kiemelik Apponyi Albert közvetlenségét, barátságos úriemberségét, melyben – véleményem szerint – benne foglaltatott bizonyos arisztokrata szemléletmód, miszerint nem illett beleártani magát kényes ügyekbe. Közvetlenül és barátságosan viselkedett különösképpen a rangjánál és vagyoni helyzeténél alacsonyabban állókkal szemben. Jószág-igazgatója temérdek példával igyekszik ezt alátámasztani: sosem parancsolt, mindig kért;²² alacsonyabb rangú nők, pl. parasztasszonyok előtt üdvözléskor – a korban felettebb szokatlan módon – meghajolt;²³ alárendeltjeivel atyáskodó volt, sosem gögös, nem érezte fölényét. Cselédeit – ismét kirívó módon – magázta, mondván: „En csak azt tegezem, aki engem vissza-tegezhet.”²⁴ alkalmazottait sosem ellenőrizte személyesen, megbízott bennük.²⁵

Újságírók tanúsága szerint velük is türelmes és figyelmes volt. Interjúit legtöbbször Werbőczy utcai lakásának dolgozószobájában adta. Itt, a könyvekkel borított íróasztalon Habsburg Ottó királyfi arcképe volt látható. „Távolabb arany rámában Ottó királyról készült festmény”. Egyébként is a szoba tele volt a családjával, a királyi családdal és egyéb neves személyiségekkel kapcsolatos ereklyékkel, a „történelmi levegő” szinte áradt.²⁶ A szoba falain őt és a család többi tagját ábrázoló fotók sorakoztak.²⁷ A legitimista Apponyi feltehetően – közvetett módon és talán tudatosan – így is hatott a szinte audienciára érkező újságíróknak. Rendszerint kora reggel adott interjúkat, de szívesen válaszolt hírlapírói kérdésekre szinte bármilyen helyzetben: vidéken, az országgyűlésben, vonaton stb.²⁸ „A szakmában köztudomású, hogy Apponyi Albert példás keresztényi megadással szokta fogadni az ilyen látogatásokat, előző-kenyen beáll vagy beül, amint az ambiciózus fotóriporterek kívánják, sőt csendes humorral mindjárt diktálja is a felvételek címét: „az ősz pátriárka családja körében” avagy „a nyolcvanhárom éves Apponyi kastélya teraszán.” – jegyezte fel egy hírlapíró.²⁹ Idős korában ráadásul

¹⁵ *Deme* im. 77. old.

¹⁶ *Magyarság*. 1928. augusztus 1.

¹⁷ *Deme* im. 41. old.

¹⁸ *Újság*. 1933. február 14.

¹⁹ *Újság*. 1933. február 8.

²⁰ *Deme* im. 93–94. old.

²¹ Uo. 34. old.

²² Uo. 29–31. old.

²³ Uo. 34. old.

²⁴ Uo. 32. old.

²⁵ Uo. 22. old.

²⁶ *Magyarság*. 1924. december 25.

²⁷ *Esti Kurír*. 1925. december 25.

²⁸ MOL K 608 328. 91. 74. cs. 4. Még arra is volt példa, hogy gyógyfürdőben válaszolt aktuális politikai témákról feltett kérdésekre. *Pesti Hírlap*. 1922. december 10.

²⁹ *Magyarság*. 1928. augusztus 1.

maga is gyakorta publikált – hazai és külföldi lapok számára egyaránt – írásokat.³⁰ Stílusa jellegzetes volt, kedvelte a logikus, ám rendkívül színezett, hasonlatokban gazdag kifejezéseket.

Figyelmessége széleskörű volt: Taefner Jánossal, aki inasa, később gondnoka lett, 40 éves szolgálati jubileuma alkalmából a diszebednél a gróf helyén ült és fia, Apponyi György gróf szolgálta ki;³¹ előfordult, hogy szolgálait saját hintóján vitette kórházba és merő érdeklődésből rendszeres jelentést kért a beteg egészségi állapotáról.³² Önzetlenségét alátámasztja politikustársa, Eckhardt Tibor – meglehetősen szokatlan – története is: „Nem fogom soha elfelejteni, hogy pár évvel ezelőtt egy hideg, zimankós, téli estén a Várhegy oldalán, az Ostrom-után kapaszkodtam felfelé, s előttem egy szegény öregasszony kéziszekéren rózsát vonszolt. Nem bírta, el-elakadt. Egyszerre csak azt láttam, hogy a járdáról lelépve a 80 éves Apponyi Albert gróf megfogta a szekeret, és ő húzta az öregasszony helyett.”³³

Apponyi takarékos ember volt, könnyen alkalmazkodott a birtokai elvesztéséből eredő gondokhoz. Deme Gyula birtokigazgató emlékezése szerint: „A Kegyelmes úr pedig, aki köz-tudomás szerint igen takarékos volt, legtöbbször levélbeli jelentésen üresen maradt fél- vagy negyedíven írt. Egyáltalán, ha valaki írt neki, a levél elolvasása után a levél üres lapját levágta, írómappájába tette s ezeken levelezett.”³⁴ (Írása megmaradt idős korban is egyenesnek, szállakásnak, takarékosnak.) Ha vonaton utazott, megelégedett a másodosztállyal, külföldön, pl. Genfben is, ha egy börtöndje volt, késő öreg koráig maga vitte a szállodáig, nem költött hordártra.³⁵ Budapesten az aranygyapjas renddel kitüntetett agy Apponyi, birtokigazgatója társaságában állítólag szívesen járt tejszarnokba étkezni: „Terítetlen asztalkán egy pohár tej, egy kis rántotta, vagy tejbefőtt búzadara volt a vacsoránk. Ezek a kívül vacsorázások csak akkor történtek, ha a családja távol volt (...) Aki ismeri az ilyen kis tejszarnokok közönségét, az tudja, hogy ez nem a felső tízezerhez tartozókból rekrutálódik. Gróf Apponyi Albertet azonban takarékoságától ez a körülmény sem térítette el.”³⁶

Összegzésül elmondható, hogy az Apponyi Albertről élő kép, miszerint hideg, zárkózott, megközelíthetetlen személyiség volt, nem felel meg a valóságnak. Nem volt tipikus arisztokrata, közvetlen és barátságos embernek tűnik fel a források tanúsága szerint. Összevetve fiatalabb kortársaival, például Bethlen Istvánnal, nem is beszélve Gömbös Gyulával (akinek nyers, sokszor bántó modora volt), sokkal jobb és árnyaltabban fogalmazó szónok volt, finomabb, barátságosabb ember. Pl. hosszú élete folyamán – jóllehet nem kevés politikai ellenfele volt – párbajt sosem vívott senkivel (Bethlen, Gömbös többször is).³⁷

Igaz, több vonatkozásban megőrizte a régi világból magával hozott jellemvonásokat. Ezt mutatja, hogy számos politikán kívüli tudományos, művészeti, társadalmi, karitatív szerveződésnek, társaságnak volt – maradt – a tagja.³⁸ Ezek döntő többsége reprezentatív jellegű

³⁰ Rákosi Jenő: Apponyi és a sajtó. In *Apponyi emlékkönyv* im. 248. old.

³¹ Deme im. 23–24. old.

³² Uo. 29.

³³ Az 1931. évi július hó 18-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. *Képviselőház – Napló. XIII. köt. Bp. 1936. Athenaeum 130.*

³⁴ Deme im. 31.

³⁵ Uo. 37., 168.; *Újság. 1933. február 8.*

³⁶ Deme im. 112.

³⁷ *Magyar párbaj. Előszó: Ságvári György. Bp. 2002. Osiris; Mihályfi Ákos, Kenéz Béla, Túri Béla, Czettler Jenő, Reiner János: Gróf Apponyi Albert elnök emlékezete. Bp. 1937. Reiner János k. 6.*

³⁸ A Magyar Földhitelintézet Felügyelőbizottságának tagja (1889–1993); az MIA tiszteleti tagja (1898. május 6.); az MIA igazgatótanácsi tagja (1908. február 13. – 1933); a Szent István Társulat rendes tagja (1881–1883); a Szent István Társulat elnöke (1884–1888); a Kisfaludy Társaság tagja és a Shakespeare bizottság belső tagja (1893–1933); az EMKE választmányi tagja (1893–1906); 1918-ig elnöke a Magyar Közművelődési Egyesületnek; a Budapesti Poliklinikai Egyesület elnöke (1904–1918); a dualizmus végén tagja az Országos Katolikus Kongruatanácsnak, a Magyar Véderő Egyesületnek és a Műbarátok Körének; a Szent István Akadémia tiszteleti tagja és a Nyelvtudományi és Szépirodalmi Osztály tagja (1919-ig); a Szent István Társulat elnöke (1920–1933); a Petőfi Társaság tiszteleti tagja (1920–1933); a Magyar Külügyi Társaság elnöke (1920–1933); a Magyar Amerikai Társaság elnöke (1921–1933); az Országos Stefánia Szövetség elnöke (1920–1933). *Jónás-Villám* im. 142–144.; *Magyarország tiszteli cím- és névtára. XLIII. évfolyam. 1935. Bp. 1935. Magyar Királyi Állami Nyomda. Címei, kitüntetései: a Lipót-rend nagykeresztjének birtokosa; az Aranygyapjas rend lovagja; császári és királyi valóságos belső és titkos tanácsos. Ld. Apponyi Albert genfi beszentelésére és egyházi szertartásra szóló meghívók. MOL K 107. 3. cs. 5/12.*

tiszteleti cím volt, és miként a források igazolják,³⁹ sűrűn és szívesen vett részt ezek ülésein, összejövetelein. Továbbá egyéb meghívásoknak is gyakran tett eleget, ahol szónokolt – zajos sikerrel. Egyébként is örömmel nyilatkozott, beszélt és minden belföldi megnyilatkozásával sikert aratott. Mindennek fényében úgy tűnik, hogy a közszereplésekben nemcsak újabb népszerűségi babérokra pályázott, hanem a közügyeket valóban fontos kötelességének tekintette.

Szécsényi András

„Apró kis pocsolya a Sót melletti lapályon”

A szekszárdi Csörgető irodalom- és művelődéstörténeti emlékei

Csörgető. Ez a név ismerősen cseng és minden valószínűség szerint kellemes érzéseket ébreszt több tízezer fiatal emlékezetében, hiszen 1991-től évenkénti rendszerességgel a Szekszárd melletti kis tavacska környéke adott helyt Dél-Dunántúl első komoly, országos ismertségre szert tett rockfesztiváljának, a *Csörgetői Rockmaraton*nak. A csaknem egyhetes rendezvény a tó szerencsés, a tolnai megyeszékhelyhez közeli fekvésének, ugyanakkor félig vad környezetének köszönhetően kiváló díszletül szolgált a Woodstock-érzést megélni kívánó korosztályoknak. A rendszeresen jól sikerült, és az egész ország területéről fiatalokat vonzó rendezvény a Csörgetőnél 2000-ben utoljára került megrendezésre. A következő évtől kezdve Pécs adott otthont a fesztiválnak.

Míg a csörgetői fesztivál elevenen él sok-sok ember emlékezetében, alig ismertek a tóhoz kötődő, jóval korábbi művelődéstörténeti emlékek, így az sem, hogy Babits Mihály, önéletrajzi ihletésű nagyregénye, a *Halálfi* egyik kulcsjelenetének helyszínéül a Csörgetőt választotta. (A címben szereplő idézet is itt található.) Szerencsére azonban Szekszárd kultúrtörténetének gazdagsága jelentősen meghaladja a város jelenbeli, és múltbeli jelentőségét, amit nagymértékben a városban született íróknak, költőknek köszönhet. Országos jelentőségű írók, költők közül Szekszárdon született Garay János, Babits Mihály, Mészöly Miklós, Baka István, Csengey Dénes, vagy éppen Parti Nagy Lajos. Az alábbiakban e Szekszárd melletti tavacska – többek közt az előbb felsoroltakkal kapcsolatos – irodalom- és művelődéstörténeti vonatkozásait szedtem csokorba, ízelítőt adva Tolna megye székhelyének e téren való gazdagságából.

Garay János Csörgetője

A város belvárosától 3-3,5 km-re keletre, a Duna felé található Csörgető, Szekszárd egyetlen jelentősebb állóvizeként régóta szolgált felfrissülésül a forró nyári napokon fiatalok, illetve bátor fürdőzők számára. A kis kiterjedésű, de annál meredekebben mélyülő tóban ugyanis sokan veszítették életüket. A tó első kiépített fürdőjéről 1860-ból vannak adataink. Stann Jakab építőmester, vállalkozó, a kor szokásainak megfelelően vízben felállított fürdőháza számára a közönség bizalmát többek közt a biztonságosabb fürdőzés ígéretével kívánta elnyerni. A fürdő megnyitását közzétevő hirdetőmenyén Garay János sorai is megtalálhatók:

„Szekszárd alatt hol Sárvizének
Kanyargó parti délre térnek,
Mint őszi égnek légköre,
Melly tiszta még is bánatos, -
Félig mosolygó fél zajos
Egy puszta tónak, Csörgetőnek tüköre.”

A reformkor népszerű költője – az *Obsitos* c. híres művében Háy János legendás alakjának megformálója – a tó mondáját *Csörgető* című elbeszélő költeményében örökítette meg. A népi babona idővel e mondával magyarázta az évi két-három balesetet, miszerint a tóban halálukat lelők a tó helyén korábban álló „titkos vár”, valójában büntanya lakóinak egykori tettéért

³⁹ MOL K 608 328. 9. 57. cs. 2-5.